

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 808.5:[37:316.77]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2026.1.9>

Олександр АНТОНЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33000

ORCID: 0000-0002-1272-4634

Бібліографічний опис статті: Антончук, О. (2026). Роль ораторського мистецтва в педагогічній комунікації. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 61–67, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2026.1.9>

РОЛЬ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ПЕДАГОГІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню ролі і місця ораторської вправності у системі професійних компетенцій учителя, аналізу використання елементів риторики під час викладання методики навчання української мови здобувачів вищої освіти спеціальності А 4 «Середня освіта (Українська мова і література)».

Методика навчання української мови покликана ознайомити студентів із уроком як основною формою організації навчально-виховного процесу та його типами; методикою вивчення основних питань шкільного курсу мови (фонетики, лексики, будови слова і словотвору, морфології, синтаксису, культури мовлення); із позакласною роботою. Основні завдання вивчення дисципліни є підготовка майбутніх вчителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепцій мовної освіти в Україні; формування у майбутніх вчителів національно свідомого ставлення до української мови як рідної і державної, розуміння її значення як предмета шкільного навчання та засобу вивчення інших предметів; забезпечення засвоєння студентами системи теоретичних знань і професійних умінь, які допоможуть їм формувати в учнів мовну та мовленнєву компетенції.

Метою нашої статті є визначення особливостей використання елементів та потенціалу ораторського мистецтва вчителя в освітньому процесі нової української школи.

Для вирішення поставлених завдань у процесі роботи використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання лінгвістичної, психологічної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; емпіричні: аналіз уроків практикантів.

Ораторська майстерність – важлива умова професійного зростання філолога. У сучасному глобалізованому просторі вчитель-словесник має швидко обирати відповідну форму мовлення, сприймати різнорівневу інформацію, вести діалоги, оперувати системою мовленнєвих комунікацій у педагогічному процесі.

Ключові слова: педагогічна комунікація, мовна норма, ораторська майстерність.

Oleksander ANTONCHUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of the Ukrainian Language and Slavic Studies, Rivne State Humanitarian University, Stepana Bandery str., 12, Rivne, Ukraine, 33000

ORCID: 0000-0002-1272-4634

To cite this article: Antonchuk, O. (2026). Rol oratorskoho mystetstva v pedahohichnii komunikatsii [The role of oratory art in pedagogical communication]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 61–67, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2026.1.9>

THE ROLE OF ORATORY ART IN PEDAGOGICAL COMMUNICATION

The article is devoted to the study of the role and place of oratory skills in the system of professional competencies of a teacher; the analysis of the use of rhetorical elements when teaching the methodology of teaching the Ukrainian language to higher education students of the specialty A 4 "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)".

The methodology of teaching the Ukrainian language is designed to familiarize students with the lesson as the main form of organizing the educational process and its types; with the methodology of studying the main issues of the school language course (phonetics, vocabulary, word structure and word formation, morphology, syntax, speech culture); with

extracurricular work. The main tasks of studying the discipline are to prepare future teachers for pedagogical activity in the conditions of reforming the modern school, implementing the concepts of language education in Ukraine; to form in future teachers a nationally conscious attitude towards the Ukrainian language as a native and state language, an understanding of its importance as a subject of school education and a means of studying other subjects; ensuring that students acquire a system of theoretical knowledge and professional skills that will help them form language and speech competence in students.

The purpose of our article is to determine the features of the use of elements and potential of the teacher's oratory in the educational process of the new Ukrainian school.

To solve the tasks set in the work, the following research methods were used: theoretical: analysis and synthesis during the study of linguistic, psychological, pedagogical and methodological literature on the problem under study; empirical: analysis of interns' lessons.

Oratory skills are an important condition for the professional growth of a philologist. In the modern globalized space, a teacher-philologist must quickly choose the appropriate form of speech, perceive information at different levels, conduct dialogues, and operate the system of speech communications in the pedagogical process.

Key words: pedagogical communication, language norm, oratory skills.

Актуальність проблеми. Вивчення й узагальнення концепцій видатних ораторів і водночас учителів риторики античних часів (Сократ, Платон, Арістотель, Цицерон, Квінтіліан), педагогів і риторів нової та новітньої історії (Ф. Прокопович, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський), сучасних дослідників педагогічної риторики (Л. Введенська, Г. Сагач, А. Капська, Г. Михальська) дозволяють дійти висновку, що в основі риторичної майстерності вчителя лежить проста й досконала, тобто майстерна, довершена усна розповідь. Вона є найпершим складником і промови, і доповіді, і лекції, суттєвою й незамінною умовою поліпшення будь-якого усного методу навчання чи виховання.

Розпорошеність змісту підготовки риторичної особистості по різних психолого-педагогічних й методичних предметах, неузгодженість між ними завдань і способів такої роботи призводять до неминучих суттєвих утрат у становленні вчителя, головним освітньо-виховним засобом якого було й залишається точне, яскраве, глибоке, своєчасне слово.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своєрідність риторики полягає в тому, що вона не існує заради самої себе, а становить модель, каркас, який можна наповнити будь-яким предметним змістом (політичним, економічним, педагогічним та ін.). Риторика взагалі, зокрема педагогічна, має на меті розвиток у людях цілої системи особистих якостей: культури мислення, мовлення, поведінки, спілкування; вона є основою професіоналізму, незалежно від того, чи пов'язана професійна діяльність людини зі спілкуванням, бо вміння управляти своїм мисленням і мовленням дає можливість людині повніше реалізувати себе,

свої здібності, тобто є засобом самореалізації особистості.

Досвід вивчення риторичної майстерності вчителя (мовленнєвої майстерності) доповнює сучасний учений-дослідник академік І. Зязюн. Сутність майстерності мовлення вчителя він убачає у здатності, умінні успішно розв'язувати різні специфічні завдання, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні. Воно має бути своєрідною "словесною дією", метою якої є здійснення інтелектуального, емоційно-вольового впливу на учнів. Слово вчителя переконує, викликає в учнів відповідні почуття, формує їхнє ставлення до того, про що він говорить (Зязюн, 2004, с. 67).

Метою статті є визначення особливостей використання елементів та потенціалу ораторського мистецтва вчителя в освітньому процесі нової української школи.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

1) визначити роль і місце ораторської вправності у системі професійних компетенцій учителя;

2) продемонструвати використання елементів риторики під час викладання методики навчання української мови здобувачів вищої освіти спеціальності А 4 «Середня освіта (Українська мова і література)».

Виклад основного матеріалу дослідження. Національний інститут стратегічних досліджень основними викликами для сучасної освіти вважає: 1) тотальну інформатизацію; 2) прискорені темпи зростання знань; 3) динамічні зміни необхідних професійних навичок і компетенцій (Карпенко, 2019, с. 4).

Курс «Методика навчання української мови» – важливий етап у формуванні педагогічної майстерності філолога. Адже одним із голо-

вних призначень майбутнього фахівця з української мови та літератури є праця у школі, де він реалізує себе у царині мовознавчої науки, передає набуті знання і вміння молодшому поколінню. Опрацювання курсу допоможе здобувачам вищої освіти оволодіти основними компетентностями, необхідними вчителів-словесників.

Основні завдання вивчення дисципліни: підготовка майбутніх вчителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепцій мовної освіти в Україні;

– формування у майбутніх вчителів національно свідомого ставлення до української мови як рідної і державної, розуміння її значення як предмета шкільного навчання та засобу вивчення інших предметів;

– забезпечення засвоєння студентами системи теоретичних знань і професійних умінь, які допоможуть їм формувати в учнів мовну та мовленнєву компетенції, виховувати свідомих громадян України.

Підготовка до практичного заняття складається з двох етапів. На першому студент-філолог знайомиться із системою запитань та вивчає основний теоретичний матеріал. Опрацювання наукових відомостей та ознайомлення з методичними засадами, закладеними в працях із лінгводидактики, – важливий етап для формування теоретичного підґрунтя майбутньої професійної діяльності. Робота з рекомендованою літературою вчить виявляти, критично осмислювати та творчо використовувати кращі надбання педагогічного досвіду. Другий етап – виконання практичних завдань, основне призначення яких навчити свідомо набувати власного досвіду викладання української мови в середніх закладах освіти.

На практичному занятті студенти формують навички застосовувати загальні й часткові дидактичні методи та прийоми в навчанні рідної мови, обирати відповідні форми роботи, оцінювати їхню ефективність, що надалі повинно забезпечити розвиток професійної майстерності, удосконалення вмінь реалізувати успішну педагогічну взаємодію під час навчального процесу в закладах середньої освіти. Практичні завдання побудовано на засадах творчого підходу, з урахуванням можливостей залучення здобутих теоретичних знань.

Як слушно зазначає О. Кучерук, перехід від інформаційно-репродуктивних методів до реалізації антропоцентричної моделі організації освітнього процесу забезпечується застосуванням різних методів, орієнтованих на інтереси особистості, підвищення мотивації учіння, спрямованих на активізацію навчання, самоосвіту, розвиток внутрішньої культури, творчої мовленнєво-мисленнєвої діяльності, вироблення навичок ефективного спілкування та ін., тобто не на окремі знання і вміння, а на формування компетентної особистості, суттєвим показником якої була б її духовність (Кучерук, 2013, с. 60).

Упровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти потребує оновлення змісту і технологій навчання всіх шкільних предметів. Якщо традиційно метою навчання предмета було засвоєння учнями міцних знань, формування в них стійких умінь і навичок, то нині перебіг освітнього процесу визначає результат, що зумовлює залучення учнів до різних видів діяльності, уміння застосовувати здобуті знання як у процесі навчання, так і за межами уроків. Компетентнісний підхід як пріоритет висуває не поінформованість учнів, а формування вмінь навчатися, самостійно здобувати знання, ефективно взаємодіяти з іншими, приймати рішення, брати на себе відповідальність за них. Визначаючи мету уроку, передусім необхідно орієнтуватися на результат. Змінюються й підходи до оцінювання, предметом оцінювання стають освітні результати здобувачів освіти (Горошкіна, 2022, с. 90).

Розробники стратегічного документа «Нова українська школа» до переліку ключових відносять такі компетентності: спілкування державною (рідною) мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися упродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя.

Важливою ознакою реалізації освітнього процесу на компетентнісних засадах є застосування міжпредметних зв'язків, що позитивно впливає на розвиток творчого мислення учнів, сприяє систематизації, активізації їхньої

навчально-пізнавальної діяльності, формуванню метапредметних умінь, розвитку в них уваги, пам'яті, інтелектуальних здібностей, креативності.

У контексті підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» передбачені такі фахові компетентності:

ФК 6. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах (в т. ч. іноземною мовою), володіти методикою розвитку зв'язного мовлення ЗО у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ФК 14. Здатність створювати рівноправний і психологічно позитивний клімат для навчання, організувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (учнями, учителями, батьками та ін.), дотримуватися етичних норм у професійній діяльності та впроваджувати їх в освітній простір і суспільство.

Очікувані результати навчання

ПРН 4. На основі знань із фундаментальних та професійно зорієнтованих дисциплін здатний використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіє методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ПРН 12. В умовах педагогічної діяльності здатний створювати психологічно позитивний клімат для навчання, організувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (ЗО, учителями, батьками та ін.), дотримуватися етичних норм у професійній діяльності та впроваджувати їх в освітній простір і суспільство; взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації навчально-виховних цілей; уміє організувати та проводити виховні заходи, предметні олімпіади.

Уведення елементів практичної риторики до шкільної програми з української мови для учнів ліцею – важлива передумова реалізації завдань шкільної мовної освіти.

Вивчаючи шкільний курс риторики, старшокласники знайомляться з технікою підготовки виступу, його структурою, способами виголошення промови, виражальними засобами риторики. Необхідно актуалізувати, узагальнити набуті учнями знання із стилістики, лінгвістики тексту, теорії літератури і на цій основі сформувані практичні вміння та навички мовленнєвої майстерності. Потрібно вчити учнів мислити – логічно, послідовно, образно. Тим паче, що педагогічний досвід такої роботи у вітчизняній методиці мови вже є. Важливим методичним принципом навчання риторики є зв'язок мовлення і мислення, який зумовлюється закономірностями словесної діяльності – розвиток зв'язного мовлення може відбуватися лише з опорою на розумові операції.

Заміна уроків читання, аудіювання, говоріння й письма елементами практичної риторики спрямовує шкільну мовну освіту в русло ефективного користування мовними знаннями і вміннями. З цією метою до програми вперше введено інформаційні (представлення, пояснення, інструкція, повідомлення), діалогічні (бесіда, телефонна розмова, листування), оцінювальні (похвала, осуд, рецензія, характеристика) й етикетні (привітання, вибачення) жанри. Однак досі бракує досліджень, що скеровували б роботу вчителів, які у вишах не вивчали риторики й не мають достатнього досвіду.

В українській лінгводидактиці останнім часом зростає інтерес до шкільної риторики (Васьківська Г., Горошкіна О., Голуб Н., Карман С., Кучеренко І., Кучерук О., Нищета В. та ін.), однак проблемі мовленнєвих жанрів (далі – МЖ) приділено недостатньо уваги. Здебільшого це статті, у яких обґрунтовано доцільність уведення МЖ у шкільну програму, з'ясування суті терміна “мовленнєвий жанр”, зроблено спробу добору жанрів для окремих вікових категорій учнів (Галаєвська Л., Голуб Н., Груба Т., Нищета В.), для іноземців, що вивчають українську мову (Швець Г.).

Системна робота з мовленнєвими жанрами у процесі вивчення риторики сприяє активізації значного масиву теоретичного мовного матеріалу, надання йому життєвої сили й дієвості і водночас посиленню мотивації вивчати мову й риторичку, формуванню чітких перспектив застосування здобутих знань і набутих умінь. Володіння мовленнєвими жанрами водночас

надійний засіб подолання невпевненості в собі, надмірної сором'язливості, що є бар'єрами у становленні особистості й соціалізації її.

У світовій практиці навчання риторичного мистецтва визначилися такі методичні прийоми: спостереження над мовленнєвою поведінкою оратора, самоспостереження з метою вдосконалення власного мовлення в кожній конкретній ситуації, аналіз дискурсу, самоаналіз власного виступу, порівняльний аналіз текстів, редагування, порівняльний аналіз відредагованих текстів і тих, що потребують правки, створення текстів різних мовленнєвих жанрів (доповідей, виступів, повідомлень, рефератів, діалогів, ювілейних промов, приватних листів) розмітка тексту знаками партитури тощо.

Окреме місце в системі методичних прийомів займає аналіз риторичного тексту, що передбачає віднесення тексту до певного виду красномовства на основі жанрових особливостей, визнання залежності мовленнєвого оформлення від комунікативного завдання.

Орієнтовна схема риторичного аналізу тексту може бути такою:

1. Вказати вид красномовства, форму викладу (монологічна, діалогічна), жанр висловлювання.

2. Визначити, хто виконує ролі адресата і адресанта.

3. З'ясувати тему висловлювання, комунікативне завдання оратора.

4. Вказати умови спілкування (місце, час).

5. Визначити структурні особливості, виразальні засоби (тропи, риторичні фігури) і їх роль у тексті.

6. Назвати невербальні засоби спілкування (якщо є).

7. Зробити висновок про виконання комунікативного завдання в даній мовленнєвій ситуації (чи повністю вирішено завдання, вказати наявні недоліки в змісті, мовленнєвому оформленні).

Під час практичного заняття опрацюємо такі опорні поняття: риторика, методичні прийоми навчання риторики, риторичні вміння, риторична норма, логічна помилка, види красномовства, жанри монологічного і діалогічного мовлення, дискурс (виступ, промова), тропи, риторичні фігури.

Для їх успішного засвоєння ставимо запитання:

1. Розкрийте зміст програми шкільного курсу риторики. Чи повністю вона задовольняє вимоги часу – навчити учнів майстерно володіти монологічними й діалогічними формами мовлення в різних ситуаціях спілкування?

2. Назвіть характерні риси, жанри основних видів красномовства (академічного, політичного, дипломатичного, військового, юридичного, церковного, суспільно-побутового).

3. Визначте етапи роботи над текстом промови. Що має знати учень про вибір теми виступу, збирання матеріалу, складання плану, тексту промови (у вигляді тез, конспекту), про розмітку його знаками партитури?

4. Прокоментуйте риторичні здібності, які потрібно вдосконалювати, формуючи комунікативну особистість.

5. Які вміння і навички важливо сформулювати в шкільному курсі риторики?

6. Як ви розумієте принцип комунікативної співпраці у формуванні риторичних умінь і навичок?

7. Які методичні прийоми використовують учителі-словесники для виховання вмілого промовця?

Практичний блок передбачає виконання таких завдань:

1. Зробіть тематичні виписки для публічного виступу “Книга – морська глибина” (І.Франко). Біля кожної виписки обов'язково вкажіть бібліографічні дані опрацьованих джерел.

2. Прочитайте статтю В. О. Сухомлинського “Слово про слово”. Які методичні висновки ви для себе зробили? Стисло сформулюйте їх і запишіть.

3. Випишіть українські прислів'я і приказки, що віддзеркалюють національний мовленнєвий ідеал. Які завдання можна дібрати до них для уроків риторики?

4. Використовуючи рекомендовану літературу до заняття, розробіть шкільну лекцію до вступного уроку риторики для 10 класу. Включіть у план лекції такі питання: історія риторики, розвиток ораторського мистецтва в Україні, роль красномовства житті сучасної людини. Підготуйтеся до проведення уроку в аудиторії з подальшим обговоренням його.

5. Ознайомтеся з системою уроків риторики для 10 класу, вміщеною в журналі “Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах” (2002, № 4, С. 81–92).

Складіть за аналогією конспект уроку на тему «Виразальні засоби риторики». Підготуйтеся до проведення його в аудиторії з подальшим обговоренням.

6. Користуючись відповідною літературою, розробіть для шкільного кабінету української мови модель стенду «Правила спілкування» або «Пам'ятка промовцю-початківцю».

7. Доберіть приклади текстів на кожен вид красномовства. Напишіть методичні рекомендації до використання їх на уроках риторики.

8. Для свідомого оволодіння учнями культурою мовлення (мислення) вчитель ознайомив їх з основними видами логічних помилок: побудова виступу на хибних поглядах, визначення невідомого через інше невідоме, неврахування полісемії слова, поєднання несумісних понять, тавтологія, поспішні висновки після неперекон-

ливих доказів, порушення зв'язку між реченнями. Дайте методичну оцінку діям шкільного словесника. Розробіть систему вправ для попередження логічних помилок у мовленні старшокласників.

9. Складіть пам'ятку для учнів щодо створення тексту в одному з мовленнєвих жанрів: привітальне слово, ювілейна промова, публічний виступ, реферат, ділова бесіда, диспут.

10. Укладіть для учнів 10–11 класів рукописний шкільний словник з риторики або рукописний посібник «Шкільний курс риторики в таблицях».

Висновки. Отже, ораторська вправність сприяє формуванню у майбутніх учителів-словесників мовної та мовленнєвої компетентностей, достатніх для забезпечення успішного спілкування в професійній та громадській сферах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко М. Трансформація освітньої сфери у сучасному світі та перспективи її актуалізації в Україні: аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. *Гуманітарний розвиток*. 2019. № 9. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi>
2. Компетентісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи: практичний посібник. [Електронне видання]/О.М. Горошкіна, В.І. Доротюк та ін. Київ: Педагогічна думка, 2022. 221 с.
3. Кучерук О.А. Сучасні тенденції вдосконалення змісту і методів україномовної освіти. *Наука і освіта: наук.-практич. журнал Південного наукового Центру НАПН України*. 2013. № 5, липень-серпень. С. 58–62. Серія: Психологія і педагогіка. URL: http://eprints.zu.edu.ua/10092/1/%D0%A1._3.pdf
4. Педагогічна майстерність / За ред. І.А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
5. Педагогічна риторика та психологія комунікації: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Поясок Т. Б., Беспартючна О.І., Квасник О.В. Харків: ФОП Бровін О.В., 2023. 196 с.
6. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник для педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. 132 с.

REFERENCES:

1. Karpenko M. (2019) Transformatsiya osvith'oyi sfery u suchasnomu sviti ta perspektyvy yiyi aktualizatsiyi v Ukraini: analitychna zapyska Natsional'noho instytutu stratehichnykh doslidzhen'. *Humanitarnyy rozvytok*. [Transformation of the educational sphere in the modern world and prospects for its actualization in Ukraine: an analytical note of the National Institute of Strategic Studies. Humanitarian development]. No 9. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/transformaciya-osvitnoi-sferi-u-suchasnomu-sviti-ta-perspektivi> (In Ukraine)
2. Horoshkina O.M., Dorotyuk V.I. (ed). (2022) Kompetentnisno oriyentovane navchannya: sutnist', formy i metody: praktychnyy posibnyk [Competency-oriented training: essence, forms and methods: a practical guide]. Kyiv: Pedagogical thought, 221 p. (In Ukraine)
3. Kucheruk O.A. (2013) Suchasni tendentsiyi vdoskonalennya zmistu i metodiv ukrainomovnoyi osvity [Modern trends in improving the content and methods of Ukrainian-language education]. Science and Education: Science and Practice. Journal of the Southern Scientific Center of the National Academy of Sciences of Ukraine. No. 5, July-August. P. 58–62. Series: Psychology and pedagogy. http://eprints.zu.edu.ua/10092/1/%D0%A1._3.pdf (In Ukraine)
4. Zyazyun I.A. (ed.). (2024) Pedahohichna maysternist'. 2-he vyd., dopov. i pererobl. [Pedagogical skill. 2nd ed., supplement. and processing]. Kyiv: Higher School, 422 p.(In Ukraine)

5. Poyasok T. B., Bespartochna O.I., Kvasnyk O.V. (2023) Pedagogichna rytoryka ta psykholohiya komunikatsiyi: navchal'nyy posibnyk dlya studentiv zakladiv vyshchoyi osvity [Pedagogical rhetoric and psychology of communication: a study guide for students of higher education institutions]. Kharkiv: FOP Brovin O.V., 196 p. (In Ukraine)

6. Uvarova A.M. (2007) Formuvannya rytorychnoyi maysternosti maybutn'oho vchytelya: Navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya pedagogichnykh universytetiv [Formation of rhetorical skill of the future teacher: Educational and methodological guide for pedagogical universities]. Sumy: Sumy DPU named after A.S. Makarenko, 132 p. (In Ukraine)

Дата першого надходження статті до видання: 18.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

